

Osvojování jazyka u dětí

Shrnutí

Philip Lieberman (2001): Human language and our reptilian brain: The subcortical bases of speech, syntax, and thought

- Co je FLS?
- Jaká je fyziologie FLS?
- Na osobách s jakou dg. neuronální podklad FLS dokazuje?
- Vůči komu se vymezuje?
- Co si Lieberman myslí o projektech typu Nim?

Jazyková akvizice (*language acquisition*) = osvojování jazyka
- dochází k osvojení sémantiky+gramatiky+pragmatiky

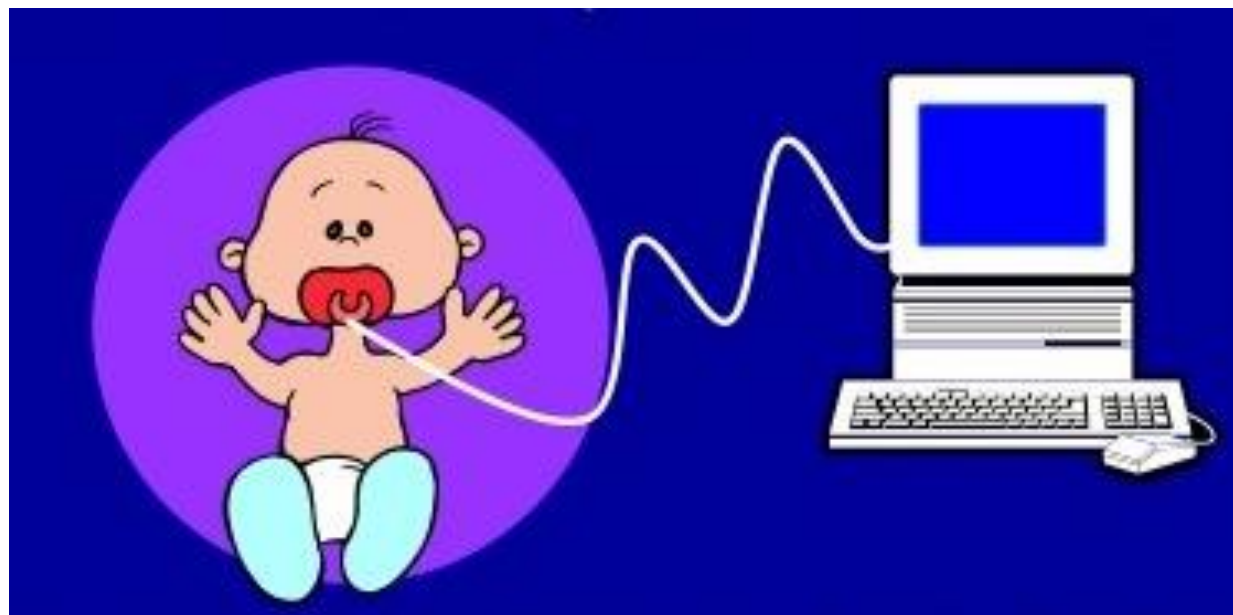
osvojování vs. učení

=

kreativita (děti tvoří nová slovní spojení)

vs. konzervatismus (děti jen opakují to, co už slyšely)

Jak zkoumat jazykovou znalost?

Jak zkoumat jazykovou znalost II

V prenatálním období:

- měření pohybů
- tlukot srdce plodu

U novorozenců (dětí zatím bez expresivní řeči):

- dudlíková metoda (*high amplitude sucking*)
- zraková preference
- poslechová preference
- elektrofyziologické metody (EEG)

Děti produkující řeč:

- MLU (*mean length of utterance*) - poměření jazyka u dětí různého věku
- smyšlená slova (*wug, pumlovat...*)
- korpusy dětské řeči (CHILDES...)

Vývojová stadia řeči

- křik (od 1.-2. m. přestává být reflexivní)
 - broukání (*cooing*; 3.-6. m.)
 - žvatlání (*babbling*; 6. m.)
 - první slovo (holofráze; 12 m.)
 - telegrafická řeč (od 18-24 m.)
- Přibližně na 4. roce osvojení kompletní gramatiky jazyka

(Vágnerová, 2012)

Vývoj slovní zásoby

12 m.: cca 5 slov

18 m.: cca 50 slov

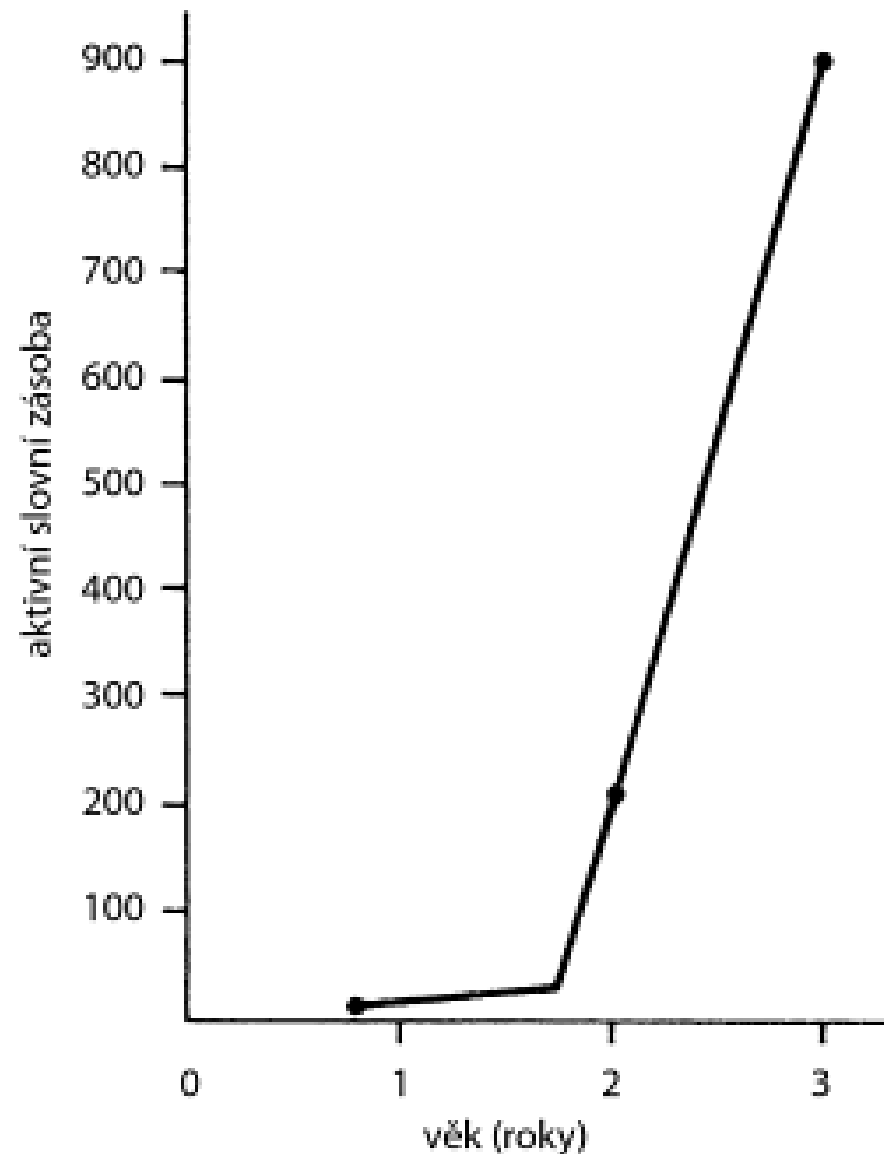
24 m.: cca 300 slov

36 m.: cca 900 slov

slovníkový spurt (*vocabulary spurt*) –

- kol. 21.m.

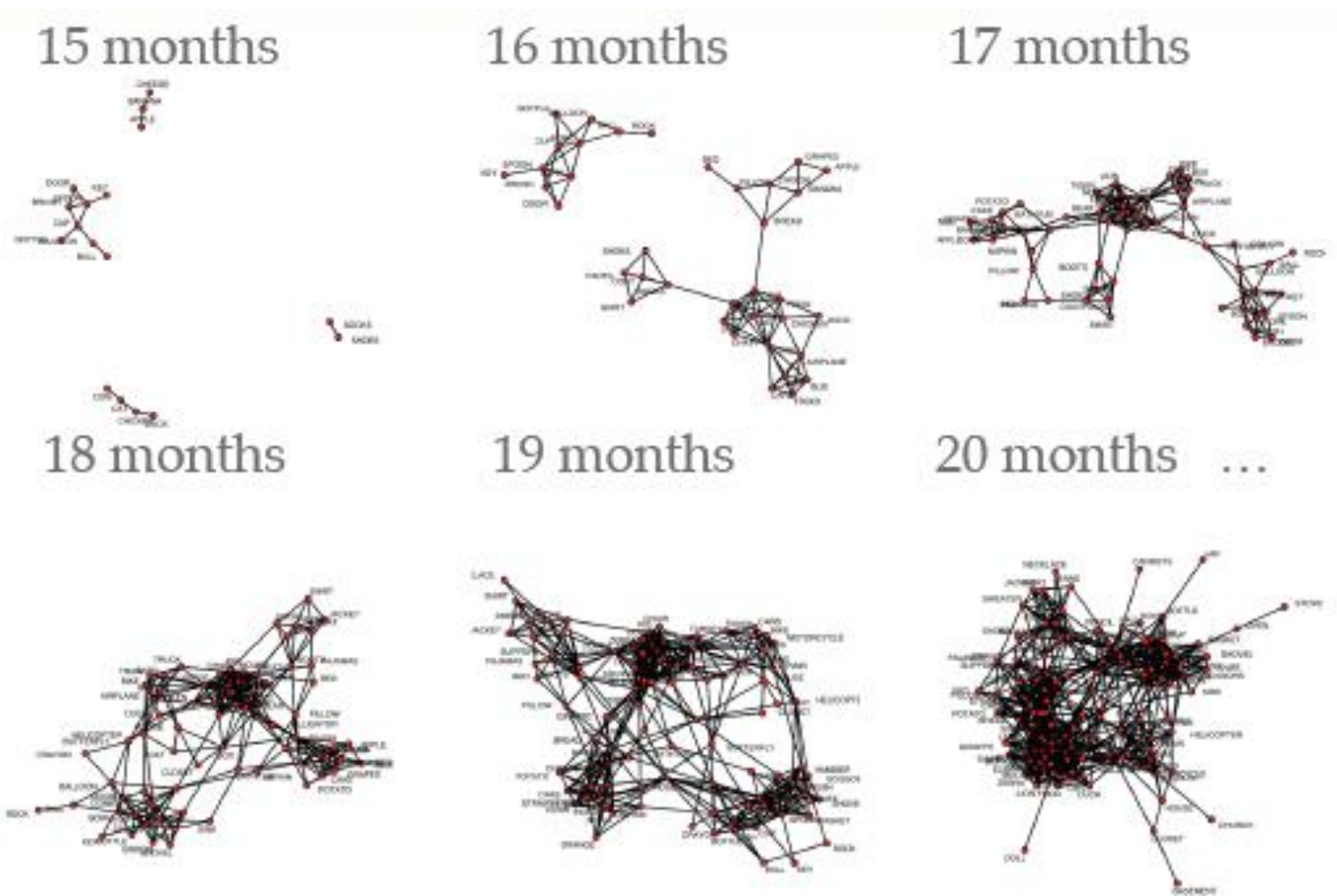
- různá vysvětlení (shoda: kvalitativní změna ve způsobu osvojování slovní zásoby)

(Graf přejat z Langmeier & Krejčířová, 2006, s. 76)

Vývoj slovní zásoby :

Růst sémantické sítě jazyka od 15 do 30 m.

(laskavě poskytl prof. Thomas Hills, 2015)

Osvojování významu

rozšířená extenze (*overextension*) vs. zúžená extenze (*underextension*)

(cit dle Smolík & Seidlová Málková, 2014)

- často nutné přestrukturování pojmového aparátu
 - nutno umět rozlišit např. mezi citronovou a banánovou

Osvojování syntaxe

Úlohy na zrakovou preferenci:

Petr lechtá Pavla. vs. Pavel lechtá Petra.

Ot.: Skutečně děti chápou pojmy podmět-předmět, nebo se řídí morfologickými nápověďmi, nebo jen vycházejí ze zkušenosti?

Vztah gramatiky a sémantiky

otevřený (*open-class*) – zde plnovýznamová slova

a uzavřený slovník (*closed-class*) – zde funkční slova; více méně stabilní

→ teorie dvojího mechanismu (mechanismy opírající se o paměť a mechanismy opírající se o pravidla)

- osoby s AD: problém s výbavností slov (= paměť)

- osoby s PD: problém s ohýbáním slov (= pravidla)

Ullman (2004): obojí v paměti, ale reprezentováno různě (není specificky jazykové)
deklarativní (slovní zásoba) vs. procedurální (gramatika)

(Smolík & Seidlová Málková, 2014)

Principy vytváření modelů akvizice

- kritérium naučitelnosti
- kritérium zpracovatelnosti

(dle Schwarz, 2009)

Různé přístupy k jazykové akvizici

3 základní otázky:

- Co je přítomno v kogn. systému dítěte na počátku osvojování?
- Jaké mechanismy se používají v průběhu osvojování?
- Jaké typy vstupu rozvíjejí dále systém osvojování?

(Hirsh-Paseková & Golinkoff(ová), 1996; cit dle Smolík, 2007, s. 5)

...neboli nás zajímá:

- o vrozené vs. naučené?
- o specifické vs. obecně kognitivní?
- o nature vs. nurture?

Behaviorismus

B. F. Skinner (1957): Verbal behaviour

- naučené
- zcela vliv prostředí
 - jazyk si plně osvojujeme imitací

Jaké jsou protiargumenty?

Nativismus

Noam Chomsky: Platonův problém

(ze čtverce $Q1$ o obsahu n sestrojit čtverec $Q2$ o obsahu $2n$)

- vrozené
 - specifické
 - musí být input (stačí slabý)
- jazyk je vrozený: LAD
- hl. argumenty: rychlost a snadnost
- je nutný input (Chomsky ale nevysvětluje, jak velký/intenzivní tento input musí být...)

Nativismus II

UG

- gramatika je *tacit knowledge* X znalost významu slov je explicitní

Teorie principů a parametrů – vysvětluje jazykovou různost

- s tím souvisí pojem kritického období (zaveden Lennebergem r. 1967)
- dnes: k.o. asi je, otázkou zůstává, v jakém věku

Dnes: více méně shoda, že existují urč. vrozené předpoklady

otázka 1: co všechno je vrozené?

otázka 2: nakolik jsou vyloženě jazykové nebo jde o obecnější kognitivní rovinu?

Neonativismus

Steven Pinker: jazykový instinkt (jako pavouci)

- vysoká míra automaticnosti při osvojování
- je to výsledek evoluce/přirozeného vývoje (x Chomsky)

*„Já osobně dávám přednost (nepochybně dosti zvláštnímu) termínu ‚instinkt‘. Vyjadřuje myšlenku, že lidé vědí, jak mluvit, více méně v tomtéž smyslu, jako pavouci vědí, jak spřádat pavučiny. Spřádání pavučin nebylo vynalezeno žádným utajeným pavoučím géniem a nezávisí na správné výchově nebo na architektonickém nadání či na tom, jak jdou obchody se stavebním materiálem.“
(Pinker, 2009, s. 17)*

Funkcionalismus

Bates(ová) & MacWhinney: kompetiční model

- funkce je cílem/účelem
- gramatika je závislá na komunikativních i kogn. funkcích (x Chomsky)
 - je pojátkem mezi formální (slova+morfémy)
a funkční rovinou (sémantika+pragmatika)

„jazyk je cílený systém aktivit, slouží k vyjadřování obsahů lidské mysli, ke komunikaci, ke sdělování těchto obsahů mezi lidmi“ (Smolík, 2007, s. 30)

- proces osvojování je vnímán jako proces učení se z chyb (*learning on error*)

Jazyková atrice

Language attrition:

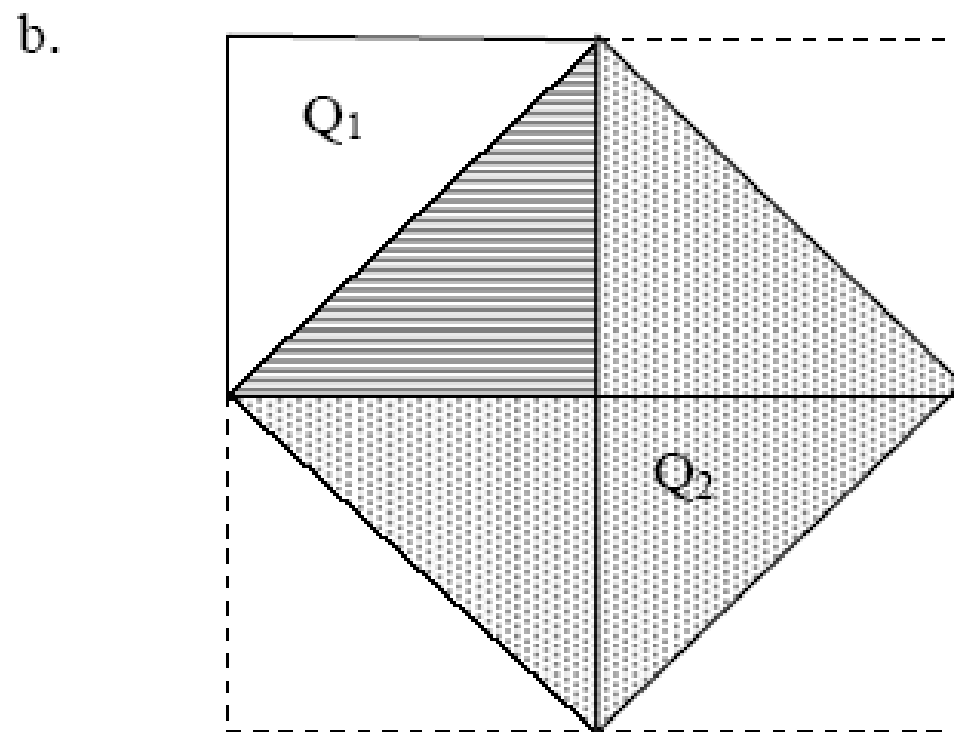
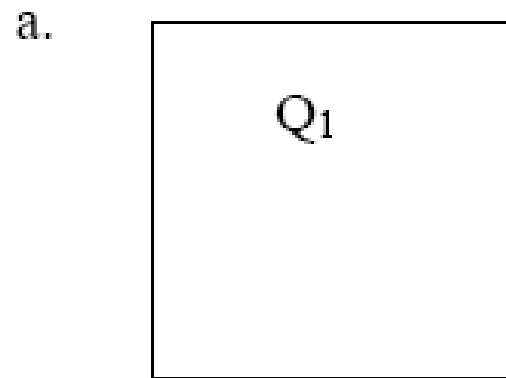
- ztráta znalosti mateřského jazyka vlivem dlouhodobého pobytu v jiném jazykovém prostředí (otázka: Je to možné?)
- ztráta jazyka vlivem neurodegenerace (otázka: Jak to postupuje?)

Lambert, R. D., & Freed(ová), B. (Eds.). (1982): *The Loss of language skills*

Na příště

Elizabeth Bates(ová) (1994): *Modularity, domain specificity and the development of language*

Řešení Platonova problému ☺

(přejato ze skript P. Karlíka k předmětu Gramatika a lexikon)

Reference

- Hills, T. (2015). Longitudinal accounts of language acquisition in monolinguals and bilinguals. *Přednáška na ICPS, 14.3.2015, Amsterdam.*
- Chomsky, N. (1959). Review of Skinner's „Verbal Behaviour“. *Language, 35*, s. 26–58.
- Langmeier, J. & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2nd ed.). Praha: Grada Publishing.
- Li, P., Burgess, C., & Lund, K. (2000). Acquisition of word meaning through global word co-occurrences. In E. Clark (Ed.), *Proceedings of the 30th child language research forum* (pp. 167-178). Stanford, CA: Center for the Study of Language and Information. Dostupné na <http://blclab.org/wp-content/uploads/2013/02/clrf00.pdf>.
- Pinker, S. (2009). *Jazykový instinkt: Jak mysl vytváří jazyky*. Praha: dybbuk.
- Skinner, B. F. (1957) *Verbal Behaviour*. New York: Appleton-Century-Crofts. Dostupné na <http://store.behavior.org/resources/595.pdf>.
- Smolík, F. & Seidlová Málková, G. (2014). *Vývoj jazykových schopností v předškolním věku*. Praha: Grada Publishing.
- Smolík, F. (2007). *Teoretické přístupy k osvojování gramatiky*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Ullman, M. T. (2004). Contributions of memory circuits to language: the declarative/procedural model. *Cognition, 92*, 231-270. Dostupné na http://psych.colorado.edu/~kimlab/Ullman_Cognition_04.pdf.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.